

Cech pekařů Domažlice
[1650]–1859

Inventář

EL NAD č.: 1360

AP č.: 384

Mgr. Radka Kinkorová

Horšovský Týn 2012

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	6
Seznam použitých pramenů a literatury	7
Inventární seznam.....	8

I. Vývoj původce archivního fondu

Počátky cechovního systému v českých zemích úzce souvisejí se zakládáním měst a s rozvojem řemeslné výroby. Sdružení řemeslníků, která záhy vznikala, neměla svoji působnost pouze v otázce spolčování řemeslníků stejného nebo podobného oboru z hlediska ekonomického, ale sehrála rovněž svoji důležitou korporativní roli v otázce sociální a náboženské. Cechovní organizace měly svoji pevně určenou hierarchizovanou podobu. V čele cechů stáli cechmistři, kteří dbali na to, aby se členové cechovních sdružení důsledně řídili pravidly stanovenými v cechovních statutech neboli artikulích, zahrnujících normativy pro provozování řemesla, výuku řemeslnického dorostu a rovněž zásady dobrých mravů. Cechy dohlížely na kvalitu produkce, zejména při výročních trzích, sledovaly dodržování zavedených pracovních postupů, dozíraly rovněž na ceny výrobků, mzdy a počty učedníků a tovaryšů a organizovaly či určovaly nákup surovin.

Charakterizovat podstatu pekařského řemesla není třeba. Chléb, pečivo a jiné pekařské výrobky se samozřejmě pekly hojně podomácku, avšak oprávnění prodeje tohoto zboží se vztahovalo pouze na pekařské mistry. Existenci pekařů, kteří si na živobytí vydělávali anebo přivydělávali pečením a prodejem pekařských výrobků, lze v Domažlicích předpokládat časně po založení města. Z počátku 15. století je doložen i prodej pečeného zboží na domažlickém náměstí.¹ Prozatím však není znám pramen dokumentující založení cechu pekařů v Domažlicích. Přestože přímé doklady o fungování domažlického pekařského cechu pochází až z poloviny 17. století,² lze soudit, že pekaři zde založili cech již mnohem dříve, jak tomu nasvědčuje žádost pekařského tovaryše Jiříka Nezbery a Justiny, vdovy po pekaři Lukáši, o povolení k uzavření manželství z roku 1585.³ Podmínky vedení živnosti po smrti manžela určovaly totiž cechovní statuta nebo zvyklosti místních cechovních mistrů. U některých řemesel přebírala vdova živnost sama, u jiných ji mohla nadále provozovat jen společně s tovaryšem.

Domažlický pekařský cech není ovšem jmenován mezi cechy, jejichž zástupci se v roce 1616 postavili proti tomu, aby řemeslníci z chodských vsí, připojení k těmto cechům, měli stejná práva jako domažličtí příslušníci cechů.⁴ A není uveden ani ve společnosti ostatních cechů a bratrstev přispívajících na ohněm poškozené obyvatelstvo Horažďovic.⁵

Sdružení pekařů v cechu umožňovalo řemeslníkům společně usilovat o příznivější ceny pekařských výrobků, které bývaly stanovovány shora a jejichž konečnou výši určovali zpravidla konšelé. Jedna z instrukcí Rudolfa II. o cenové relaci rezného a pšeničného chleba se v opise zachovala v domažlické knize snešení.⁶ Cenové úrovně potravinářských výrobků byla věnována zvýšená pozornost a podle policejních řádů z let 1576 a 1605 byli k řemeslům přiděleni zvláštní dohlížitelé na kvalitu a cenu.⁷ Z korespondence týkající se finančních záležitostí vyplývá, že pekaři nepatřili zrovna k nejlépe placeným řemeslníkům. Takže část mistrů dokonce řemeslo opouštěla a živila se nádenictvím, část se jich živila i jiným zaměstnáním, neboť pekaři nepekli chléb a jiné pečivo každodenně, ale měli přidělené jen

¹ Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně (dále SOKA Domažlice). Archiv města Domažlice (dále AM Domažlice), katalog *Skupina vybraných spisů [1380]–1825*, katalogové č. 987. Václav IV. píše Domažlickým, aby prozatím pekařské stany ponechali na náměstí, než se jim vykáže jiné místo, 29. 3. 1408, předchozí sign. I B 1035.

² SOKA Domažlice, AM Domažlice, katalog *Skupina vybraných spisů [1380]–1825*, katalogové č. 1389. Poznámání cechmistrů z roku 1657, předchozí sign. R II 116.

³ SOKA Domažlice, AM Domažlice, katalog *Skupina vybraných spisů [1380]–1825*, katalogové č. 1044, předchozí sign. I B 1153.

⁴ K tomu BLAŽEK, Felix. Spor domažlických cechů s řemeslníky chodských vesnic. *Posel z Domažlic*, roč. 70, 17. 5. 1941, č. 20, nestr., srov. ale s AM Domažlice, kniha snešení, předchozí sign. A1, fol. 221^f a dále, neinv.

⁵ SOKA Domažlice, AM Domažlice, kniha snešení, předchozí sign. A1, fol. 121^f, neinv.

⁶ SOKA Domažlice, AM Domažlice, kniha snešení, předchozí sign. A1, fol. 240^f a 241^v, neinv.

⁷ WIMMROVÁ, Kateřina. Řeznický cech v Jaroměři v letech 1621 až 1678. *Stopami dějin Náchodská 14 : sborník Státního okresního archivu Náchod*, 2010, s. 9–51, s. 16.

určité týdny.⁸ Tzv. pečení „po střídě“ se praktikovalo od 17. století do počátku 19. století, kdy každý týden pekli tři pekaři.⁹ Pokud pekl některý z mistrů mimo své stanovené období, cech jej pokutoval (i. č. 1). Rovněž druhy pekařských produktů byly předmětem častých sporů mezi pekaři, zejména výroba bílého pečiva.¹⁰

Cech si hlídal omezené množství mistrů, kteří se byli schopni pekařským řemeslem v Domažlicích uživit. Na konci 18. století to bylo kolem 14 mistrů. Zde platilo pravidlo, že synové mistrů měli jednoznačně přednost před ostatními uchazeči o řemeslo. Ovšem mistrovské právo mohli získat až tehdy, když se uvolnilo místo mistra. Proto nebyl problém udělit atest tovaryšovi, jenž se oženil s vdovou po mistrovi, nebo synovi mistra, který se vzdal řemesla (viz zápisy ze schůzí cechu, i. č. 1).

Od poloviny 17. století jsou známi vždy dva cechmístři, kteří zastupovali cech navenek. Volení bývali na cechovních shromážděních, která se konávala 3–4krát ročně, později na radnici v přítomnosti rychtáře a konšelů a potvrzování městskou radou, které skládali přísahu.¹¹ Tito volení představitelé cechu také spravovali cechovní pokladnici, ve které bylo uloženo cechovní jmění a cechovní dokumenty: privilegia, učňovské a tovaryšské listy a knihy. Na hlavní schůzi cechu v roce 1787 uložil cechovní inspektor cechovnímu písaři povinnost vést tři úřední knihy, z nichž jedna měla obsahovat evidenci všech spolumistrů. K povinnostem cechmistrů patřila kontrola řemeslné výroby, výkon cechovního soudnictví a předsedání a svolávání cechovních schůzí. Dozorem nad cechy byli pověřeni cechovní inspektoři (komisaři), jejichž funkce dohlížitelů nad činností cechů byla zřízena v roce 1731 Generálním cechovním patentem pro české země.

Všeobecná konzervativnost cechovní organizace zabraňovala rozvoji řemesel a výroby, proto se kontroly řemesel ujal stát. V Generálních cechovních artikulech pro cechovní pořádky dědičných zemí českých ze dne 5. ledna 1739 bylo ukotveno sjednocení cechovních předpisů, zejména v oblasti vzdělávání řemeslnického dorostu, mzdových poměrů a získávání mistrovského práva. Generální cechovní patenty vydané Karlem VI. v roce 1731 a 1739 zásadně oklestily práva cechů, které se v podstatě od 16. století přestaly vyvíjet.

Cech pekařů působil v Domažlicích do konce dubna 1860, kdy byly všechny cechy zrušeny císařským patentem z 27. prosince 1859, č. 227/1859 říšského zákoníku, který vstoupil v platnost dne 1. května 1860. Ten v úvodním článku III zrušil veškeré dosavadní předpisy o získávání živnostenského oprávnění a také ostatní starší normy o provozování živností, které byly v rozporu s novým živnostenským řádem, který zavedl. Tento řád nahradil dosud existující cechy živnostenskými společenstvy (§§ 106–130). Po zrušení cechů domažličtí pekaři utvořili s mlynáři a krupaři společenstvo živností mlynářských, pekařských a krupařských.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

O způsobu a datu předání archiválií archivního fondu Cech pekařů Domažlice do Státního okresního archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně se nedochovaly žádné písemné informace. Signatury, uvedené v inventárním seznamu jako předchozí, archiváliím přidělil při pořádání domažlického městského archivu Václav Miškovský, profesor reálného gymnázia v Domažlicích, který byl od roku 1935 pověřen péčí o domažlický městský archiv. V městském archivu byly tehdy začleněny i dokumenty cechovní agendy. Cechy a řemesla

⁸ SOkA Domažlice, AM Domažlice, katalog *Skupina vybraných spisů [1380]–1825*, katalogové č. 1394, pekařský cech žádá městskou radu o podporu kvůli neúrodě, předchozí sign. R II 121.

⁹ SOkA Domažlice, AM Domažlice, fasc. 47, řád pečení pekařského cechu, č.kart. 147, neinv.; srov. též zápisy ze schůzí cechu inventarizovaného archivního fondu Cech pekařů Domažlice.

¹⁰ Srov. např. SOkA Domažlice, AM Domažlice, fasc. 32, spor pekařských mistrů o výrobu bílého pečiva, č.kart. 108, neinv.

¹¹ K jejich volbě a přísaze viz SOkA Domažlice, AM Domažlice, radní protokol z roku 1770, pův. sign. A 6, fol. 13, § 11; fol.16, § 8 nebo AM Domažlice, radní protokol z let 1775–1776, pův. sign. A 8a, fol. 66–67, § 12.

Miškovský přiřadil do Oddělení VI., ve kterém byly dále rozděleny na knihy (R I), listiny (R II) a cechovní agendu (R III). Neexistuje však žádný písemný záznam dokládající, kdy došlo k vydělení jednotlivých archivních fondů cechů z domažlického městského archivu.

Ani o původním uložení cechovních dokumentů nebyly dohledány žádné záznamy, zřejmě však byly dochované archiválie v době existence cechů uloženy společně s dalšími cechovními písemnostmi v cechovní truhle a opatrovány volenými cechmistry.

O ztrátách dokumentů se nezachoval žádný písemný záznam.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Cechovní písemnosti se z obecných příčin dochovaly jen v omezeném množství: § 130 zákona č. 227/1859 říšského zákoníku, ustanovil, že jmění zrušených cechů přechází na nová řemeslnická společenstva. Později pravděpodobně docházelo k tomu, že byly ponechávány především vizuálně poutavé dokumenty a části majetku bývalých cechů, které se později dostaly do muzeí.¹²

Archivní fond Cech pekařů Domažlice obsahuje archiválie z let [1650]–1859. Agenda cechu se zachovala velmi torzovitě, archivní fond v současné době tvoří šest úředních knih, jedno pečetidlo a nepatrný zlomek spisů. Archivní fond nebyl ve Státním okresním archivu Domažlice dosud zpracováván. Současné inventarizace se mu dostalo v souvislosti s revizí archivních fondů obsahujících typáře a zpracováváním archivních fondů cechů.

Spodní hranice časového rozsahu archivního fondu je stanovena odhadem a tvoří ji spodní hranice časového rozsahu pečetidla. V programu pro evidenci archiválií (PEvA) došlo ke změnám v časovém rozsahu v důsledku přehodnocení časového rozsahu pečetidla a upřesnění časového rozsahu spisů a k navýšení rozsahu v bm přeměření dochovaných archiválií.

Pečetidlo bylo zařazeno podle zákona č. 499/2004 Sb. do I. kategorie, spisy a úřední knihy do II. kategorie. Jazykem archiválií je čeština a němčina.

Knihy zápisů z cechovních schůzí (i. č. 1) a cechovní manuál (i. č. 6) prošly v minulosti konzervátorským zásahem; bohužel nelze zjistit, kdo a kdy jej provedl. Úřední knihy i. č. 3 a 5 mají potrháný hřbet a odlepený papírový pokryv desek, akutní konzervátorské ošetření však nevyžadují.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Informace o fungování cechu, počtech mistrů, udílení mistrovského práva, přijímání učňů a tovaryšů poskytují především úřední knihy se zápisy z cechovních schůzí a cechovní manuál, jenž obsahuje opisy některých normativů. Do knih (i. č. 1–3) se zapisovaly nejen protokoly o schůzích cechu, ale rovněž cechovní výdaje a příjmy a celoroční vyúčtování. Kniha určená výhradně pro vedení účtů cechu se dochovala až od roku 1822.

Na cechovních schůzích se řešily všechny problémy cechu, proto lze v protokolech z cechovních schůzí a v následných vyúčtováních vyhledat záležitosti týkající se vandru, členských příspěvků, týdenního rozvrhu pečení, navštěvování bohoslužeb a křesťanské nauky, doprovázení zemřelých na jejich poslední cestě, příspěvků chudým mistrům, postiženým požárem, vedení cechovních knih, cechovního inspektora apod.

Dochovaný zlomek spisů tvoří osobní doklady členů cechu (i. č. 7) a účetní doklady (i. č. 8). Osobní doklady členů cechu bývaly uchovávány v cechovní pokladnici, proto se zřejmě dochovaly spolu se zbylými písemnostmi cechu. Fragmentárně zachované účetní doklady sloužily jako podklady k ročnímu vyúčtování.

Typář pekařského cechu (i. č. 9) se nachází ve velmi dobrém stavu.

Přestože písemnosti cechu se nezachovaly ve své celistvosti a ke studiu cechovní

¹² K tomu více SEDLÁK, Vladimír J. O ceších a jejich archivech. In *Archivní příručka : sborník přednášek o archivní praxi*. Uspořádali Miloslav Volf a Antonín Haas. Praha : Svoboda, 1948, s. 222.

problematiky pekařského řemesla bude třeba využít ještě archiválie uložené v jiných fondech, především v archivním fondu Archiv města Domažlice, poskytují významné informace o uvedeném cechu a rovněž přispívají ke studiu cechovních záležitostí v obecné rovině. Z archiválií Cechu pekařů Domažlice lze dokumentovat provozování pekařského řemesla v Domažlicích zejména ve druhé polovině 18. a první polovině 19. století a vůbec učinit poznání rozvoje potravinářských řemesel na Domažlicku.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech pekařů Domažlice uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 2. listopadu 2012

Radka Kinkorová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně (dále SOkA Domažlice), Archiv města Domažlice, kniha snešení, pův. sign. A1, neinv.

SOkA Domažlice, Archiv města Domažlice, radní protokol z roku 1770, pův. sign. A6, neinv.

SOkA Domažlice, Archiv města Domažlice, radní protokol z let 1775–1776, pův. sign. A8a, neinv.

SOkA Domažlice, AM Domažlice, fasc. 47, řád pečení pekařského cechu, č. kart. 147, neinv.

SOkA Domažlice, AM Domažlice, fasc. 32, spor pekařských mistrů o výrobu bílého pečiva, č. kart. 108, neinv.

SOkA Domažlice, Archiv města Domažlice, Katalog Skupina vybraných spisů 1380–1825, katalogové č. 987, 1044, 1389, 1394.

Literatura

BLAŽEK, Felix. Z počátků cechů v Domažlicích. *Posel z Domažlic*, roč. 70, 17. 5. 1941, č. 20, nestr.

BLAŽEK, Felix. Spor domažlických cechů s řemeslníky chodských vesnic. *Posel z Domažlic*, roč. 70, 7. 6. 1941, č. 23, nestr.

IMMROVÁ, Kateřina. Řeznický cech v Jaroměři v letech 1621 až 1678. *Stopami dějin Náchodska 14 : sborník Státního okresního archivu Náchod*, 2010, s. 9–51.

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

MÜLLER, Karel. Návrh pravidel pro zpracování typářů a dalšího sfragistického materiálu – pečetí a odlitků pečetí. *Archivní časopis*, 1989, roč. 39, s. 215–219.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

VANĚK, Ferdinand – HOSTAŠ, Karel. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Domažlickém*. Praha, 1902.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha, 1909.

I. Knihy

1	<p>Kniha zápisů ze schůzí cechu <i>Česky, německy, 21 x 34 cm, sešit bez pevné vazby, bez desek.</i> <i>Předchozí sign.: R II 149.</i></p>	1787–1797	K1
2	<p>Kniha zápisů ze schůzí cechu (Jednání a auczty poczestneho porzadku pekařzkeho pŕzi. kral: mnieste Domažlicz od roku 1796 do roku 1810) <i>Česky, 22 x 34,5 cm, sešit bez pevné vazby.</i> <i>Předchozí sign.: R II 152.</i></p>	1796–1809	K2
3	<p>Kniha zápisů ze schůzí cechu (Protocoll. Jednani poczestneho Porzadku Pekařzkého pŕzi kral: Mnieste Domažlicz. Od Roku 1811 až 1856) <i>Česky, německy, 22 x 35,5 cm, papírová vazba, rohy a hřbet potažené usní.</i> <i>Předchozí sign.: R I 2.</i></p>	1811–1856	K3
4	<p>Kniha zápisů ze schůzí cechu <i>Česky, německy, 27 x 40,5 cm, původně sešité složky bez pevné vazby.</i></p>	1856–1859	K4
5	<p>Účetní kniha cechu (Poczetný kniha Počzestneho Pořzadku pekařzkeho z k: Mesta Domazlicz, zaczinajicze od welkýho ohňe w Miesiczy 7. Maye v Roku 1822) <i>Česky, německy, 22 x 35 cm, vazba z lepenky a papíru, rohy a hřbet potažené usní.</i> <i>Předchozí sign.: R I 17.</i></p>	1822–1858	K5
6	<p>Kniha opisů (Nowie založený manuál cechowný poczestneho pořzadku pekařzského královského miesta Domažlicz, wiemžto wsse czysařzsko královske naržizeni... wepsané k wynalezení gsau) <i>Česky, německy, 22,5 x 33,5 cm, sešité složky, odtržený titulní list je přiložen.</i> <i>Předchozí sign.: R II 151.</i></p>	(1782) 1787–1791	K6

II. Spisy

7	Osobní doklady členů cechu
(Augustin Forst, Jakub Florian)
<i>Předchozí sign. R II 150, R II 148.</i>	1760, 1844	N1
8	Účetní doklady
(kvitance, koncepty ročního vyúčtování,
vypořádání dluhu – Milota, stanovení pořádku
pro pečení chleba)	1839–1851	N1

III. Typáře

9	Pečetidlo, stříbrný kotouč o průměru 33 mm se železnou [1650]–[1750]
osmibokou rukojetí, celková výška 60 mm, v pečetním poli
v oválné kartuši znamení pekařského cechu: preclík pod korunou
s pěti jetelovými lístky.
Mezi dvěma linkami opis •SIGILLVM*TVSTESIVM* PISTORVM*
Pečetní pole lemováno vavřínovým věncem.
<i>(lit.: VANĚK, Ferdinand – HOSTAŠ, Karel. Soupis památek historických a
uměleckých v politickém okresu Domažlickém. Praha, 1902, s. 30)</i> | | T1 |
|---|--|--|----|

Název archivní pomůcky (archivního fondu):	Cech pekařů Domažlice
Značka archivního fondu:	Cech pekařů Domažlice
Časový rozsah:	[1650]– 1859
Počet evidenčních jednotek:	8 (6 úředních knih, 1 karton, 1 pečetidlo)
Počet inventárních jednotek:	9
Rozsah v bm:	0,13
Stav ke dni:	2. 11. 2012
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	10
Počet exemplářů:	4
Pomůcku schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 2.11. 2012 čj. SOAP/010-0682/2012